

maga nem vett részt a tárgyalásokon, a kiküldött követek az ő szellemében s legnagyobb részben az ő nyomdokain haladtak. Lónyay nem sokkal élte túl szeretett fejedelmét, az öreg Rákóczy Györgyöt, de megérte a westphaliai békét, mely záróköve a nagy 30 éves háborúnak; 1653. május 7-én halt meg. Egyszerűségéhez híven nem kívánt díszes temetést, sem drága márványt emlékéül, hanem csak eszméi győzedelmét óhajtotta.

Lónyay valóban egyik kiváló alakja a XVII. századnak, ki tevékeny részt vett minden mozgalomban, melyet a szabadságért, az alkotmányért indítottak; fiatalabb korában karddal, később tollal és államférfiúi tehetségével küzdött az erdélyi fejedelmek mellett a nemzet jogaiért. A politikus vonásait szépen egészítik ki más lelki tulajdonságai; mint buzgó protestans ember egyházának s azok lelkipásztorainak igazi gondviselője, valódi patronusa volt, könyvek kiadását segíve, s végrendeletében szigorúan meghagyja örökösének, hogy birtokain több kórházat építsenek a szegény, szenvedő nép számára.

Élete (1593—1653.) Európa egyik legmozgalmasabb korára, hazánk egyik legnévezetesebb időszakára esik, melyben igen fontos szerepet vitt, mégsem részesült kellő méltánylásban. Ebből a homályból akarja kiemelni ezen ismertett munká, melynek írója nem akar monumentalis művet alkotni, de teljes erejével törekszik az érdemnek áldozni, hogy lelkét megkönnyítse és másokat lelkesedésre keltsen. Figyelemre méltó munka ez; azonban sokat veszít a mű értékéből azáltal, hogy az író gyakran igen messze csapong tárgyától s a vallásügyi tárgyakba oly mélyen belebocsátokzik, hogy majdnem elfeledjük, hogy tulajdonképen miről is szól a munka, vallásügyi sérelmekről-e vagy Lónyay Zsigmondról, annyira eltereli figyelmünket a főszemélyről a vallási ügyek túlságos részletezése. Mentheti az író az, hogy szükséges volt a viszonyok megérthetése végett ismertetni a kor eseményeit, de óvakodni kell a túlzásoktól, mert a történetírónak tárgyilagosnak és elfogulatlanoknak kell lennie. Máskülönben dicséretet érdemel munkája, mely bizonyára el fogja érni célját, hogy a történetírók figyelmét Lónyay Zsigmondra fordítsa, erre a XVII. század első felében nagy szerepet játszott derék államférfiúra.

Görög Ferencz.

Új könyvek.

Egyházjog. *A magyarországi egyházak alkotmánya és közgazgatása.* Kossuthány Ignác kolozsvári egyetemi tanár e cím alatt nagybecsű munka I. kötetét adta ki két részben, mely szigorúan történeti, tudományos alapon álló, szabadelvű eszmékben gazdag munka

és sok tekintetben új, önálló és eredeti felfogással tárgyalja az egyház-jogot s főképp a hazai egyházak történetét, szervezetét. Az első részben az egyházjog forrásait tárgyalja. A második részben az alapfogalmait s az egyház ezélját, hatalmát stb. ismerteti meg. A harmadikban a magyar állam viszonyait tárgyalja az egyházakhoz. Kimutatja hogy „az első magyar király a magyar keresztény egyháznak kormányzati hatalmát valóban bírta és gyakorolta“. Magyarországon a római kath. egyház *nemzeti* egyház volt, melynek „sarkaiatos intézményei: a magyar királyság, a magyar primásság, a nemzeti zsinatok és a magyar állami törvényhozás“. A magyar királynak u. n. „apostoli követség joga“ későbbi erőszakos formulázás, mely a magyar államjog szempontjából merő képtelenség. A király az ő egyház jogait nem külön pápai megbízás útján nyeri, hanem a koronázás által (84. l.). A negyedik rész a magyarországi egyházak alkotmányát ismerteti és fejtegeti. Magyar történeti szempontból legérdekesebbek az ötödik rész azon fejezetei, melyek a r. k. egyház szervezetét Magyarországon, majd Erdélyben s az erdélyi róm. kath. egyházmegye autonomiáját fejtegeti, történeti előzményeivel és fejlődésével. Kimutatja a jezsuiták káros hatását Erdélyre s az erdélyi katholicismusra. Erdély állami függetlensége ellen intézett törekvésük „homlokegyenest ellenkezett Erdélynek még a magyar főpapok statusbölcsessége által is elismert nagy államérdekeivel“ (217. l.). Hogy a r. kath. egyház Erdélyben fenmaradhatott az főképp a kath. világiak buzgalmának köszönhető. Az erdélyi cath. status autonomiája akkor fejlődött ki (a XVII. században), midőn nem volt r. k. püspökség Erdélyben. „A püspökség köszönheti a maga fennállását (helyesebben: visszaállítását) a r. cath. statusnak, nem pedig megfordítva“ (221. l.). A róm kath. egyház autonom szervezete páratlan a maga nemében. „A mit sehol és soha se sikerült megoldani, az a kath. világ által észre se véve talált megoldást a világnak egy kis zugában — Erdélyben“ (215. l.) Ilyen önálló felfogással, kritikával és történelmi alapon fejtegeti az erdélyi többi egyházak fejlődését és szervezetét is. Kossutány egyházjoga bizonyára méltó elismerést fog találni szakkörökben is s az egyetemi ifjúság élvezettel fogja tanulni abból az egyetemes egyházjog keretében hazánk egyházjogi fejlődését.

A magyar birodalom története című két kötetes történelmi munkára hirtet előfizetést az Athenaeum, melyet füzetekben ad ki s melyből eddigelé 4 füzet jelent meg. Írója *Acsády Ignác* ismert nevű történetíró. Az Athenaeum azon kedvező helyzetben van, hogy a Milleniumi történetben megjelent képekkel (clichékkal) rendelkezik, melyekkel a könyv díszes illusztrálását biztosíthatja. Éltre való gondolat s szükségpótló egy rövidre fogott népszerű történelem íratása, a mely a legújabb kutatások felhasználásával készül, mert az ezredéves jubilaum alkalmával többek által írt, *Szilágyi Sándor* által szerkesztett tíz kötetes dísz-

munka sokkal terjedelmesebb és drágább, hogy sem a nagy közönség megszerezhesse s elolvashassa. Az eddig megjelent füzetekben az „Első könyv“ „Az Árpádok két első százada“ tárgyalását kezdi meg, és pedig leírja a magyar földet a honfoglalás előtt, aztán ismerteti a magyarokat a honfoglalás előtt, a mit követnek a 2. füzetben: Árpád és a honfoglalás, külkalandozások, az Árpádok első százada s I. István király uralkodása; a 3. füzetben: István király Magyarországa; a 4. füzetben: a küzdelmek a nemzeti függetlenségért szent István halála után, a királyság második nemzedéke idejében, vannak elmondva. A szöveget mindenütt illusztrációk kísérik és élénkítik.

A *Magyar-birodalom története* — a tervezet szerint — 80 ívnyi terjedelemben, 40 két íves füzetben jelenik meg. Egy-egy füzet ára 60 fillér. Elő lehet rá fizetni hat füzetenként 7 korona 20 fillérrrel, tíz füzetenként 6 koronával, vagyis a 40 füzetes, két kötetes munka ára 24 korona.

Bosznia mint történelmi színtér cz. a *Thallóczy Lajos* Boszniának és az ország történetének egyik legalaposabb ismerője, nagybecsű tanulmányt adott ki a „Földrajzi Közlemények“ hasábjain és külön nyomtatban is (26 l.), a mely tulajdonkép mutatvány szerzőnek „*Bosznia története*“ cz. munkája I. kötetéből, mely nem sokára meg fog jelenni. E mutatványból is látható, hogy írója igen alapos, nagy gonddal írt és élvezetes olvasmányúl szolgáló munkával fogja gazdagítani irodalmunkat, melynek tudományos becsén kívül nagy gyakorlati haszna is lesz a régi magyar történelmi jog felélesztésével megszállott balkáni tartomány ismertetése körül. A tanulmányhoz térkép melléklet van csatolva.

„**A lipitói és túróczyi registrum**“ az eredeti szövegek alapján *Horváth Sándor* közlésébe megjelent a M. Történelmi Társulat kiadásában (különnyomat a Történelmi Tár 1902. évfolyamából, 104 l.) A lipitai és túróczyi registrum a hazai oklevéltanban Árva, Liptó, Túrócz és némileg Zólyom vármegyék jog- és birtokviszonyainak, mívelődés- és családtörténetének napjainkig két rendkívül érdekes, történelmi becsű emléke. E nagybecsű oklevél kivonatok gyűjteményei úgy keletkeztek, hogy a lipitai János diák egy sereg oklevelet hamisított, a miért s egyéb gonosztetteiért őt megégették s ennek következtében, nehogy a hamisított oklevelek a birtokviszonyokban zavart okozzanak, Zsigmond király rendeletére Bebek Imre országbíró és lipitai főispán Liptó és Túrócz vármegye közgyűlésein 1391-ben bemutattatta és hivatalos vizsgálat alá vétette a nemesek okleveleit s azokból hivatalos tartalomjegyzéket és kimutatást készített, mely registrumok eredetiben máig is megvannak az illető vármegyék levéltáraiban. Ezek már régebben is kiadattak, de hibás és hiányos másolatokból; Horváth Sándor most az eredetiből pontos másolat alapján adta ki e nagybecsű oklevél-kivonatok, melyek az illető vármegyék XIII—XIV. századi birtokviszonyaira elsőrangú kútforrásúl szolgálnak.

A Székely Nemzeti Múzeum Értesítője III. része jelent meg nem rég (1902.) Sepsi-Szent-Györgyön *ifj. Gödri* Ferencz és *dr. László* Ferencz szerkesztésében. Az I—II. részt Nagy Géza szerkesztette 1890—91-ben. Ez tartalmazza a múzeum történetét s szép tanulmányokat a Székelyföldről (köztük adatok a székelyek eredetéhez és egykori lakhelyük) Kapható 4 koronáért Háromszékvármegye főispáni hivatalában. A most megjelent III. rész tartalma: a székely nemzeti múzeum története 1890—1900-ig, írta *Péter* Mózes; jelentés 1901-ről, írta *László* Ferencz; a háromszékvármegyei húsvéti írott tojásokról és népszokásokról (színes rajzokkal), írta *Balázs* Márton; a reformáció első három évszázada Sepsi-Szent-Györgyön, írta *Gödri* Ferencz A tartalmas Értesítő (89 l.) ára 1 korona.

Versek cz. a *Farkas Imre* a fiatal poéták egyik legtehetsége-sebbike egy (170 l.) kis kötetet adott ki, közel 100 kisebb-nagyobb verssel, melyek szerelemről, barátságról, gyermeki szeretetről, ifjúkori ábrándokról, a természet szépségéről szólnak, keresetlen egyszerűséggel, meleg érzéssel, szép gondolatokkal és kitűnő formaérzékkel. Az olvasó érzi, hogy a dalok szívből fakadnak és szívhez is szólnak. Mutatól álljon itt egy-kettő közülök:

Van egy dalom

Van egy dalom, sohase zongorázom,
Van egy képem, nem nézem meg soha
Van egy elrejtett, száradó virágom
S egy ábrándom, mely dőre s ostoba.

Van egy név . . . hallatára fölfakad
Valami titkolt régi-régi seb
S e dal, e kép, ez a virág s e név
Nekem mégis csak a legkedvesebb.

Ebben a kötetben van az a csinos satirikus vers is, melyet egy dunántúli ujságíró maga neve alatt kiadott s a miért egy magát sértve érző hadnagy az illető plagizátort megvagdalta.

Mi hárman.

Ketten szeretjük önt, kisasszony,
Egy fess főhadnagy úr, meg én.
Én kezdő versíró vagyok csak
S a tiszt úr csinos, víg legény.
Az hát világos, hogy neki
Több a reménye mint nekem,
Ő sarkantyúját pengeti,
Én meg csak lantom pengetem.

Az én lovam a Pegazus csak
S vén, sánta ló már ez manap
Az övé tüzes, ifjú félvér
— Hisz tudja jól — mely rúc s harap.

Mult héten vette csak s a vásár
A kaszárnyában köttetett,
Árából ki lehetne adni
Husz ívnyi verses kötetet.

Gallérján hordja csillagát ő,
Szívembe rejtve hordom én.
Az ő világa a valóság,
Az én világom a remény.
Én fúvnom bús nótámat egyre,
Ő nem dalol . . . elég neki
Ha önre néz, szót se szólva
A sarkantyúját pengeti.

Reviczki Gyula a fiatalon elhunyt kedves költő emlékét négy rövid sorban így újítja fel:

Reviczki könyvére.

Amennyi bú, amennyi bánat,
Amennyi köny csak fér a dalba:
Az itt van mind, e bús dalokba
Belesírva, belesohajtvá.

Farkas Imre, ki csak most végezte egyetemi tanulmányait s tette le jogi vizsgáit, nem hiába „pengeti lantját“: olvasói szívét meg tudja dobogtatni s néhány versét *Tarnay Alajos* ifjú zeneköltőnk és mások meg is zenésítették. A „Versek“ Singer és Wolfner kiadásában Budapesten jelentek meg; ára 3 korona.

Böloni Farkas Sándor. a hírneves amerikai utazó életrajzát megírta dr. Kiss Ernő és kiadta a kolozsvári unitárius kollégium értesítőjében és külön-nyomatban (32 l.). Szépen, kegyelettel és beható tanulmány alapján írt munka, a mely megismertet minket a sokat hányódott lelkes ember viszontagságos életével, születésétől (179.) haláláig (1842). Leírja tanulói pályáját (Kolozsvárott az unitar collegiumban s a kir. liceumban), patvaristáskodását M.-Vásárhelyen, első irodalmi kísérleteit, Kazinczyval, Wesselényivel való ismeretségét, az erdélyi kormányzékknél töltött sanyarú szolgálatát, szerelmét. B. Farkas Sándor meg akarta írni *Erdélyország történetét* is, a melyből 63 írott félv készült el, de befejezésében megakadályozta utazása, majd halála. 1830. nov. 3. indult el Kolozsvárról gr. Béli Ferenczessel Amerika felé. Ott naplót vezetett, melynek alapján írta meg „*Utazás Észak-Amerikában*“ cz. nagyhatású munkáját, melyben főkép a szabadságot, mint az emberi jogok alapját és minden haladás alapföltételét magasztalja. Hazánk akkori állapotja magyarázza meg a nagy hatást, mit e könyv keltett. A M. T. Akadémia is tagjává választotta, Döbrentei és Wesselényi ajánlatára, s a 200 aranyból álló nagy jutalmat neki ítélte 1835 i nagygyűlésén. B. Farkas Sándor volt az, a ki először

felytetette egy *Erdélyi Nemzeti Múzeum* alapításának eszméjét még 1829-ben gr. Lázár László kormányzóhoz írt levelében. Ő nem érte meg eszméje megvalósulását, melyet 1859-ben gr. Mikó Imre keltett életre. Farkas Sándor agítált a kolozsvári kaszinó megalapítása érdekében is, mely 1833-ban megvalósult. Nemes eszmék magvetőjének tekintette magát s épen ezen érdemei azok, melyek kegyelettel fenn tartják emlékezetét. 1842. febr. 2-án hunyt el, a házsongárdi temetőben díszes síremlék emelkedik hamvai felett.

The Kossuth Bock. Kossuth Lajos századik születésnapjának és clevelandi szobra leleplezésének alkalmából Emlékkönyv jelent meg Clevelandban, kiadta az amerikai egyesült magyar egyesületek sajtóbizottsága 1902. szept. 27—28. Kossuth Lajos születése századik és amerikai útja ötvenedik évfordulójának megörökítésére az amerikai magyarság szobrot állított Kossuthnak és f. é. szept. 28-án leplezte le Clevelandban „az amerikai kis Magyarországon” — mondja az előszó. — Ez a szobor az egész amerikai magyarság alkotása, mely annál nagyobb figyelmet érdemel, mert egy év alatt valósult meg. Erre az alkalomra készült az Emlékkönyv, magyar és angol nyelven írva. Tartalma: *Baracs* Henrik (magyar) és *Bloch* József (angol) előszava és *Perczel* Lajos üdvözlő sorai után a szobor története, Kossuth élete, Kossuth Amerikában, Kossuth Clevelandban, *Tóth* András debreczeni szobrász (a szobor alkotója) rövid életrajza és arcképe, a szoborleleplezési ünnepély programja, s az adakozók névsora. Az emlékkönyvet a szobor és Kossuth arcképe díszesíti.

Az oláh kérdés eredete és története. Irta *Tóthvárad* *Korniss Elemér*. Történetíróink közül kevesen foglalkoznak az oláh kérdéssel, pedig igazán fontos e nemzetiségi kérdésünk. Ezzel az elhanyagolt kérdéssel kíván foglalkozni a fennemlített kis munka, mely egy hosszabb sorozatnak első füzeté. Az író a kérdés fontosságának fejtegetése után áttér az oláh nemzet és nyelv megalakulására, majd az oláh kérdés eredetére és fejlődésére; felsorolja a dákoromán eszme első apostolait (*Sinkay György*, *Klein Sámuel*, *Major Péter* stb.) és *Jancsó Benedek* nyomán megrajzolni igyekszik ezek munkásságának hatását és a kérdés jelenlegi állapotát. Új ezredév küszöbén új honfoglalás előtt állunk — írja a bevezetésben — de nem vitézi fegyverekkel, nem harczi paripákon, hanem az ész és szellem fegyvereivel kell harcolnunk, nem legyőzni, hanem meggyőzni akarjuk ellenfeleinket. Hazafias szellemtől áthatott műve politikai, közgazdasági és társadalmi program akar lenni a közönség számára s figyelemzetni kívánja a magyarságot ezen veszedelemnek komolyságára.

A mikófalvi Bekény-család leszármazása és története megírására vállalkozott a család megbízásából *dr. Illésy János* s azt címmerrajzzal és függelékül a nemes levéllel kiadta (Bp. 1902. 155. l.). A címér és nemes levél 1533-ból való, melyet I. Ferdinánd adott

alaghi Beken Jánosnak és általa mostoha testvéreinek Alaghy Györgynek és Menyhértnek s atyjokfiának, mikófalvi Beken Farkasnak. A család a Bél nemzettségéből származott, melynek ősi fészke az Eger és Bán völgyében terült el, a hol Mikófalva áll. Első okleveles ősük Károly de genere Bél a XIII. század elején. A Beken (Bekény) név a Benedekből származott, melyet családnevül a XV. sz. derekán kezdettek használni a sajónémeti Bekenek Rokonságba jutott a híres Alaghy és Serédy családdal, az előbbi a bekényi előnevet használta a XVI. XVII. században. Bekény János Egerben vitézkedett az 1596-iki török ostrom alkalmával s Mihály vajda mellett veszett el, midőn Básta ezt tordai táborában megölette, a hol Bekény Jánosnak is fejét vették (1601-ben). A család maig is virágozik.

Az Apostol cz. a. irodalmi tanulmány Petőfi Sándor költeményéhez, jelent meg nemrég Kolozsvárt *Gopcsa Endrétől*, Széchy Károlynak ajánlva. Petőfi költészetének s a szabadságért rajongó szilaj szenvedélye által sugalmazott művének, az Apostol-nak beható méltatása e kis munka. Előre bocsátja a történeti előzményeket, Petőfi politikai életnézete vázolását s aztán tér át a költemény tartalma, főalakja Szilveszter jelleme, tragikum, a mellékalakok, a szerkezet és verselés. stílusa s végre az egész mű irodalmi értéke méltatására. A Petőfi-irodalomban minden esetre figyelemre érdemes e tanulmány. (Megjelent Kolozsvárt. 1902. Stein Jánosnál 133 l., ára 2 korona.)

Erdélyi Múzeum-Egylet.

Az E. M. E. bölcselet-, nyelv- és történettudományi szakosztálya f. é. nov. 16-án nagyérdékű, látogatott felolvasó ülést tartott a városháza dísztermében, *Szamosi János* dr. elnöklete alatt.

1. Az első felolvasó gróf *Kuun Géza* dr. az egylet nagyérdemű tiszteleti tagja volt, a ki „az 1834-iki erdélyi országgyűlés előestélyén” cz. a. azoknak a mozgalmas, szinte forradalmi napoknak és eseményeknek történetét rajzolta meg (nagybátyja gróf Gyulai Sámuel naplója alapján), melyek e nevezetes országgyűlést megelőzték. A nagybecsű értekezés az „Erdélyi Múzeum”-ban fog megjelenni.

2. *Erdélyi Károly* dr. „Lenaúról” tartott nagyérdékű felolvasást, melyben a magyarországi születésű költő és költészete jellemzését igen szépen ecseteli. A kitűnő tanulmány az „Erdélyi Múzeum”-ban fog megjelenni.

3. Új tagokul felvétettek az ev. ref. theologiai ifjusági egyesülete, *Hegyesi Vilmos* hírlapíró s *Herczeg Albert* tanárjelölt.